

VIKTOR EMANUELSSON

STILLASTÅENDE VATTEN

Steve Sem-Sandbergs *Oceanen*
som hydrologisk patografi

TFL 2026:1–2. BLÅ HUMANIORA

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v56i1-2.63665>

ISSN: 2001-094X

Copyright © 2026 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

”Men sjön går inte längre att hejda. Den har hunnit långt in över land nu och häver sig upp under dem alla som för att lyfta och föra dem med sig, långt bort, långt ut, längre ut än någon bottnar, ut, långt bortom famnar eller rop”.¹ Så gestaltas en drömd översvämming som blir kulminationen på en långtgående tematisering av relationen mellan människan och vatten i Steve Sem-Sandbergs roman *Oceanen* (2022). Upplysningsfilosofen Jean-Jacques Rousseau, romanens huvudperson, kämpar både med och i vatten, och elementet fungerar delvis som en metafor för hans tvetydiga förhållande till sin samtids naturvetenskapliga rationalism. Men vatten fungerar på flera olika sätt i romanen. I den här artikeln visar jag hur vatten förutom att fungera metaforiskt också kan förstås som ”storied water”, Serpil Oppermanns uttryck för en läsart som inte bara ser vattnet som bakgrund utan som narrativt material i sig självt.²

Vatten har fått en ökad aktualitet under klimatkrisen på grund av den ömsesidigt sårbara relationen mellan människan och planetens vattenmassor. Blå humaniora har under de senaste åren rört sig från att främst fokusera på havet till att omfatta planetens vatten i sin helhet, från hav till sjöar, floder, regn och is.³ *Oceanen* är en roman som gestaltar mänsklig sårbarhet utifrån ett vattenperspektiv. Romanen är också till stora delar en sjukdomsgestaltning, där Rousseau lider av och vårdas för urinretention. Därför menar jag att romanen kan läsas som vad jag kallar en ”hydrologisk patografi”, en sjukdomsberrättelse som utgår från vatten. Syftet med artikeln är att studera hur människans sårbara relation till vatten gestaltas i *Oceanen*. I analysen kommer jag till stor del att utgå från Astrida Neimanis teoretisering av relationen mellan människan och vatten genom begreppet ”bodies of water”.⁴

Steve Sem-Sandberg anses vara en av Sveriges mest framstående prosaförfattare. Han är framför allt känd som författare av dokumentärromaner, i vilka han utifrån historiskt arkivmaterial i fiktiv form rekonstruerat viktiga historiska händelser och trauman.⁵ Av dessa är det böckerna om Förintelsen som uppmärksammats mest, och utan tvekan är det dessa böcker som utgjort centrum i den begränsade forskning som finns om hans böcker.⁶ Den här artikeln frågar sig vad ett ”blått” perspektiv kan bidra med till förståelsen av författarskapet, och omvänt vad denna roman kan bidra med till ett humanistiskt perspektiv på vatten.

Oceanen som vattenroman

Oceanen är en roman om upplysningsfilosofen Jean-Jacques Rousseaus tid i exil på den schweiziska halvön Saint-Pierre i Biennessjön. Efter att ha fördrivits från Môtiers, också i Schweiz, flydde Rousseau till halvön där han, tillsammans med sin livskamrat Thérèse Levasseur, fick uppehålle i ett kloster. Rousseaus vistelse i verkligheten inspirerade till stor del hans bok *Les Rêveries du promeneur solitaire* (*Den ensamma vandrarens drömmier*, 1782), och den femte promenaden i denna bok har i sin tur till stor del legat till grund för Sem-Sandbergs roman. Rousseau själv betraktade enligt sina skrifter tiden som ett slags lycklig exil, där han kunde ägna sig åt botanik.⁷ I Sem-Sandbergs roman följer vi Rousseau under denna tid, men också händelserna som ledde fram till exilen. Sem-Sandberg beskriver dock inte Rousseaus tillvaro som fullt så lycklig som han själv gjorde, eftersom filosofen plågas av sjukdomsbesvär i form av en kraftig urinretention, samt upplever sig vara förföljd. En återkommande karaktär är också sonen till Rousseaus värd, en liten pojke som bor på ön och som följer efter Rousseau med en stor tillgivenhet. Romanen har kallats dokumentärroman, men beskrivs möjligen bättre som det som Helena Fagertun har kallat ”exofiktion” – där en verklig person behandlas som en fiktiv karaktär – eftersom den fokuserar mer på en historisk individ än på ett historiskt skeende.⁸

Romanen tematiserar vatten på olika sätt. Den utspelar sig på en ö dit man kommer via vattnet. Vädret är påfallande ofta kraftiga regn, och de olika rummen de vistas i beskrivs ofta som fuktiga där de

växter Rousseau samlar på blir blöta och ruttnar. Särskilt står vatten dock i centrum på ett personligt plan för Rousseau på grund av den urinretention han lider av. Hans problem med att kissa kan med andra ord läsas som "storied water". Rousseaus vätskefylldhet speglar också vattnet i landskapet runtom eftersom vatten också får stort utrymme i gestaltningen av miljön. Liksom flera andra av Sem-Sandbergs romaner undviker *Oceanen* ett tydligt linjärt berättande. Romanen kan därför på en mer generell nivå läsas utifrån Sarah Nuttalls begrepp "wet form", där ett linjärt berättande har ersatts av "what we might term *suffusion*, that which gradually spreads through or over, and *infusion*, that which is soaked in liquid."⁹ Det vill säga, berättelsen fortskrider genom en långsam upptrappning, snarare än betydelsefulla narrativa vändpunkter.

Kritikerna var väldigt positiva till *Oceanen*.¹⁰ Jens Christian Brandt identifierade en möjlig ny riktning för författarskapet genom romanen. Han skrev att Sem-Sandberg med romanen visserligen har kvar "den dokumentära ansatsen" från sina tidigare romaner men att författarskapet rört sig mot en "ny fas" i författarskapet som är "friare i formen", där "[allting] flyter samman".¹¹ Gestaltningen av Rousseaus urinretention nämndes positivt i nästan samtliga recensioner och är därför en tematik som uppfattas ha en central roll i romanen. Per Wirténs recension hade till exempel rubriken "Rousseau har stora problem med att pissa" och Mats O. Svensson skrev rentav att dessa skildringar var "ett oväntat bärande motiv".¹² *Oceanen* är inte den enda roman där Sem-Sandberg intresserat sig för vatten, det har också en framträdande plats i den tidigare *Stormen* (2016), romanen där Shakespeares pjäs fick ny gestalt på en norsk ö. Denna roman utgör en kortare jämförelsepunkt eftersom den också aktualiserar vattensårbarhet.

Att läsa vatten och sjukdom

Intresset för vatten har ökat kraftigt inom humaniora under den senaste tiden.¹³ I svensk litteraturvetenskap har Malin Löf Nyqvist, Johanna Lindbo och Jenny Jarlsdotter Wikström skrivit om vatten i prosalitteratur på olika sätt.¹⁴ Besläktad är även den ökande forskningen om väder i litteraturen, mer specifikt om regn.¹⁵ I Sverige

märks det här inte minst av tidskriften *Gläntas* senaste nummer "Vädret", där bland annat Sarah Nuttalls artikel "Pluvial Time/Wet Form" är översatt.¹⁶ Många studier av väder fokuserar på extremväder som starka skyfall och översvämningar.¹⁷ Andra studier har förstått vädret som något banalt, där till exempel Jeffrey T. Nealon i relation till Kenneth Goldsmiths konceptuella diktverk *The Weather* har argumenterat för att vädrets banalitet skapar en särskild sorts verklighetseffekt.¹⁸ Hos Sem-Sandberg är vädret genomgående skildrat som en del av en vardaglig atmosfär, men trots det är det som vi ska se inte banalt utan snarare en materiell påminnelse om sjukdom.

Vattnet i *Oceanen* är i högsta grad en materiell verklighet i romanen. Men det fungerar också på olika sätt symboliskt och metaforiskt. Eftersom denna metaforik inte fungerar entydigt utan snarare inbegriper hela romanen på skiftande sätt, menar jag att ett produktivt sätt är att förstå vatten som en "teorimaskin", med Peter Galisons uttryck. Galison menar att vetenskapsmän använder konkreta objekt för att utveckla sina teorier, och exemplifierar med hur Einsteins relativitetsteori föddes ur hans umgänge med klockor. Antropologen Stefan Helmreich har använt Galisons ord för att förstå vatten som något materiellt som är bra att tänka med, som "an object in the world that stimulates a theoretical formulation".¹⁹ Begreppet teorimaskin liknar andra forskares uppmaningar om att "tänka med vatten".²⁰ Elin Käck argumenterar till exempel för att element är "influential figures of thought" som också bildar en länk till hur människan historiskt har tänkt på naturen och miljön.²¹ Vad jag tycker att Helmreichs formulering fångar är vattnet som verktyg eller redskap för tanken, där att "tänka med vatten" blir ett sätt att generera idéer och kunskap.

Astrida Neimanis har teoretiserat kring relationen mellan människan och vatten utifrån begreppet "bodies of water", med vilket hon förstår den mänskliga kroppen som en vattenmassa. Den engelska benämningen "body of water" åsyftar alla typer av vattenmassor och vattendrag, från hav till sjöar och floder, och Neimanis begrepp spelar på dubbeltydigheten i uttrycket eftersom människans kropp till stor del består av vatten, och därmed i bokstavlig mening är en vattenmassa. Till följd av detta är även människokroppen en oskiljaktig del av en generell "hydrocommons", som kan översättas till

en hydrologisk allmänning.²² I artikeln väljer jag att använda ordet vattenmassa snarare än vattendrag, eftersom det senare är en sort av det föregående.

Serpil Oppermann och Serenella Iovino argumenterar för att världen består av ett sammankopplat nätverk av agentskap och att detta kan bli ”läst” som berättelser. Vad de kallar ”storied matter” är med andra ord ett sätt att tolka den materiella världen med utgångspunkten att den inte bara är en död massa utan också har ett slags eget liv.²³ Oppermanns och Iovinos nymaterialistiska syn på vatten kan relateras till en annan central aspekt av Neimanis begrepp, nämligen att det är en figuration. Begreppet ska enligt Neimanis förstås som ett förkroppsligat begrepp som är förankrat i vår materiella verklighet.²⁴ Johanna Lindbo menar i anslutning till detta att figurationsbegreppet pekar på tillblivelseprocesser och därför har en ”framåtsträvande rörelse men med förankring i det förflutna”.²⁵

Eftersom kroppen är genomsläpplig är den också sammankopplad med den yttre miljön. Johanna Lindbo beskriver det som att människokroppen därmed interagerar med övriga vattenmassor: ”[g]enom hydrologiska kretslopp intra-agerar människans materia med världen”.²⁶ Kroppen är inte autonom utan ”transkorporal” med Stacy Alaimos uttryck, och kan således inte helt separeras varken från andra kroppar eller från miljön.²⁷ Kroppens genomsläpplighet gör den också sårbar och Neimanis syftar med sitt begrepp delvis till att peka på sårbarhet inför planetära hydrologiska kretslopp mot bakgrund av klimatkrisen.²⁸ Affiniteten mellan mänskliga kroppar och vattenmassor som sjöar, hav och floder innebär att den mänskliga kroppen påverkas på ett konkret sätt när de icke-mänskliga vattenmassorna försämras. Samma sak gäller även omvänt, eftersom dessa också förorenas av vad våra kroppar släpper ifrån sig.²⁹

Insikten att människokroppen och planetens vattenmassor är intimt förbundna pekar också mot potentialen att se på relationen i termer av hälsa och sjukdom, och därigenom sammanföra blå humaniora och medicinsk humaniora. *Oceanen* är också en sjukdomsskildring. Faktum är att romanen kan läsas i någon mån som en biografisk berättelse om Rousseaus sjukdomsupplevelse, alltså som en patografi. Katarina Bernhardsson definierar genren ”patografi” som ”självbiografiska eller biografiska berättelser om sjukdomsupplevelser”.³⁰

Relationen mellan medicin och vatten är delvis belyst i tidigare forskning. Generellt har denna forskning utgått från medicinska praktiker till sjöss, eller hur tillgång till rent vatten påverkat medicinhistorien.³¹ Vatten som utgångspunkt för sjukdomen är dock inte lika uppmärksammat. Eftersom sjukdomen är vattenbaserad kan romanen i detta avseende förstås som vad jag kallar en hydrologisk patografi, det vill säga en sjukdomsskildring med vatten i centrum.

Den sjuka vattenmassan

Oceanen etablerar redan på första sidan perspektivet från vattnet. Rousseau ligger i en vrickeka för att undersöka växtligheten på ön som bara kan nås från vattnet. Han studerar den ”bit av öns västra strandlinje” som han ”märkte ut till fots” dagen före (7). Rousseau glider fram över vattnet i sin båt längs stranden och betraktar land därifrån. Det är ett landskap mellan land och vatten. Träden han undersöker är inte helt och hållet på land heller, utan halvvägs nere i sjön, ”närmast vattnet”, och när han ska plocka sina specimen måste han ”lägga sig på rygg i vrickekan” för att inne i ”grenkryptan” kunna slå undan grenar och komma åt. (7) När han ligger där i ekan plågas han av insekter som biter honom i ansiktet och när han slår efter dem får ”[r]örelsen [...] ekan att svaja under honom.” (7) De första sidorna etablerar alltså berättelsen utifrån perspektivet från vattnet där landskapet framstår som varken helt fast eller helt flytande. En civilisationskritik framkommer eftersom det här inte syns några tecken på mänsklig närvaro, till skillnad från inne på ön där allt är ”odlat och upp trampat”. (7)

Rousseaus sjukdom introduceras redan i vrickekan. Efter att han har låtit strömmen föra honom ut ”på öppet vatten” (8) och just ska ta sig tillbaka in till ön kommer nämligen urinträngningarna och smärtan i samband med dem. Det rör sig om ett fysiskt lidande, där ”[s]märthan får det att kallna av svett över ansiktet, kroppen skakar” och berättaren hänvisar till Rousseaus medicinska instrument, att han önskar att han hade sina ”katetrar till hands”. (8) Senare får vi veta att Rousseau trots allt lyckades kissa, bakom vilket anas en fysisk lättnad som dock kommer till priset av skam eftersom han då tvingas hoppas att ”pisslukten” inte ska märkas. (11–12) Lidandet som

sjukdomen innebär för Rousseau har med andra ord såväl fysiska som sociala och känslomässiga sidor. Det antyds också att vattnet är orsaken till att de uppkommer, eftersom vågornas skvalp mot båten "inte [är] oskyldigt". (8) Urinretentionen knyter därmed redan från början den mänskliga kroppen till miljön. Redan i första scenen kopplas människan och vattnet ihop, men relationen är dysfunktionell. Den otydliga gränsen mellan vatten och fast land har med andra ord också en parallell i detta medicinska problem som står i centrum i romanen. Sem-Sandberg låter därtill det här bilda en formativ del av Rousseaus historia: "Ingen som inte lidit så mycket som han gjort vet vad oavbruten smärta gör med en människa [...]. Man blir dess avbild: knotig, förvärt, vid varje oväntat hugg lika snar till att hugga tillbaka." (19)

Urinproblemen kopplas också från början i romanen till den större vattenmetaforiken kring det berättaren benämner som "Oceanen", en sorts fantasi eller önskan som Rousseau återkommande har om att uppgå i ett allomfattande vatten. Episoden i vrickekan dyker nämligen under natten upp i en dröm där Rousseau drunknar och inte vet om det är urin eller inte:

I sömnen förvandlas sängen han ligger i på nytt till vrickekan som nu är sänkt i vatten ända till relingen. När han sträcker ut händerna längs med kroppen kan han inte avgöra om det är sin egen urin eller bara ljummet insjövatten han rör vid. [...] Vattnet rör vid hans armhålor och hals och rinner kittlande ner i armvecken och över fingerknogarna. Bakom den omedelbara avskyn finns det ändå ett sugande äckelsjukt behag i tanken på att bara vila i detta kroppsvarma, låta sig dränkas av sin egen urin. (15)

Sammanblandningen av sjövattnet och urinen i drömmen illustrerar människans sammankoppling med vattnet i den hydrologiska allmänningen. Att denna sammanblandning är ambivalent i att den präglas av ett "äckelsjukt behag" är dock ett resultat av att Rousseaus sjukdom gör att han ofta inte kan urinera över huvud taget. Filosofens urinretention leder i Sem-Sandbergs skildring till plågsamma fysiska sjukdomsbesvär: "Febern, inser han i sin yrsel, är det osvikliga tecknet på att giftet från den överfulla blåsan trängts ut i hela hans

kropp [...] Urinstämman är total, varje utgång blockerad.” (119) När han väl känner ett behov av att urinera sker det alltid i samband med stora problem, och med magert resultat: ”Urinträngningarna som åtföljer hans sjukdom yttrar sig i form av kramper [...] Men det enda utfallet av dessa våldsamma miktioner är några droppar med möda utsöndrad vätska [...] Det lilla han lyckats pressa ut lindrar knappast trycket.” (122) På grund av denna oförmåga blir Rousseau ”[d]en uppsvullne, monstruöse”. (126)

Som jag varit inne på nämnde flera kritiker Rousseaus urinproblem i sina recensioner och lyfte fram gestaltningen som särskilt välgjord. Enligt Victor Malm är de rentav så ”intimt vämjeliga att [man] helst vill vända bort blicken”.³² Sem-Sandbergs skildring av Rousseaus urinproblem kan räknas till vad Carolyn Korsmeyer kallar för ”aesthetic disgust”.³³ Det äckliga kan enligt Korsmeyer nämligen förstås som en estetisk kategori som utövar en särskild sorts fascination på läsaren. När Thérèse med kateter hjälper Rousseau att leda ut hans ”onda vatten”, är det urin i formen av ”gulaktig, blodig och stinkande av var”. (124) En väsentlig aspekt av detta är också att Thérèse omhändertar Rousseau i situationer som är intima och vardagliga, vilket således kan räknas till motivet inom patografier med den närstående omsorgen.³⁴ Sårbarheten är en oskiljaktig del av vardagen och Thérèses hjälp med katetrarna utgör en avdramatiserad och återkommande vård som utförs med ömhet. Det är inte bara att de är ”vämjeliga” som får Malm att vilja vända bort blicken, det är att de är ”*intimt* vämjeliga”.

En av följderna av Sem-Sandbergs hydrologiska patografi är att Rousseaus civilisationskritik hamnar i ett något annat ljus. Filosofens tillvaro på ön har som jag varit inne på ofta tolkats som en lycklig exil, och implikationerna är att tillvaron i naturen och vid vattnet innebär en i princip oproblematiserad separation från människorna och samhället. I Björn Billings återgivande av den verkliga Rousseaus tillvaro i vrickekan på sjön är vattnet till exempel en källa till vila och frid.³⁵ För Rousseau, skriver Billing, är kroppen ”inte ett själens fängelse”.³⁶ Genom sin fiktiva gestaltning verkar Sem-Sandberg vilja ifrågasätta detta. Genom att låta Rousseau drabbas av kraftiga urinträngningar utmanar Sem-Sandberg denna idyll och visar hur kroppen, i egenskap av vattenmassa, blir ett problem.

Stillastående vatten

Förutom den sammanblandning mellan den mänskliga kroppen och sjön som beskrevs ovan beskrivs även hur Rousseaus kropp och den specifika sjö han så ofta befinner sig på i vrickan liknar varandra. Oförmågan att göra sig av med vatten gör att berättaren liknar Rousseaus kropp vid stillastående vatten:

Hans kropp ger inte ifrån sig ens en bråkdel av den vätska den tar emot, och man behöver ju inte vara läkare för att förstå att vätskor som inte kommer ur kroppen likt stillastående vatten snart försumpas och det är förstås denna långsamma förruttnelse invärtes som förklarar den egendomliga trötthet som bemäktigat sig honom på senare tid. (122)

Senare beskrivs sjön på ett liknande sätt, då det visar sig att också vattnet i sjön delvis har ett problematiskt förhållande till den större hydrologiska allmanningen. Sjön verkar precis som Rousseaus egen kropp bli sämre och sämre på att byta ut sitt vatten:

Bäcken har slutat strömma och ligger kvävd av stillastående vatten som i en dröm. Utmed den långa strandkanten, där han bara några veckor tidigare försiktigt särade på lövverket för att finna svärdsiljans skarpa blad, har marken förvandlats till en sank sörja av döda grenar och multnade löv. (161)

Stycket kan förvisso också delvis tolkas metaforiskt, men oavsett om det tolkas som syftande på den faktiska sjön eller inte så etablerar romanen därmed en parallell mellan de båda vattenmassornas sätt att fungera. Båda beskrivs i termer av ett avstannat vattenflöde. På samma sätt som stillastående vatten inte har ett sätt att göra sig av med dåliga saker, kan kroppen utan miktering inte heller göra sig av med det som filtreras genom levern och njurarna. Som Steve Mentz påpekar med begreppet planetära vatten är alla vattenmassor – även om vi delar upp dem i olika hav och sjöar – sammanbundna i ett enda kretslopp av vatten.³⁷ Sjöar tenderar med andra ord att rinna åt havet. Sjön och Rousseau har samma problem eftersom båda är vattenmassor, och Sem-Sandberg beskriver indirekt själva sjön som

att den också längtar efter "Oceanen", precis som Rousseau.

Denis Patrick Slattery gör en koppling mellan den historiska personen Rousseaus urinproblem och hans önskan att tala sanning i sina *Bekännelser*: "His disease, in other words, implicates his culture, his psychology, and his autobiographical project".³⁸ Slatterys analys pekar ut just vattenaspekten i sjukdomen: att det inte bara rör sig om Rousseaus önskan om ensamhet, utan om ett dysfunktionellt flöde av vatten, som enligt Slattery får en motsvarighet i önskan att säga sanningen. Rousseaus projekt blir nämligen ur det perspektivet att "cleanse his history and prove once and for all time his purity of heart in the social eye" och *Bekännelserna* blir därför ett slags "waste management" som Slattery kopplar samman med Paris vattensystem.³⁹ Kopplingen mellan människor och urbana vattensystem görs också av Jules David Law, som läser Charles Dickens utifrån "a finely interconnected relationship between the individual body and the public space", genom Themsen.⁴⁰ Laws beskrivning av *Our Mutual Friend* som en "great novel of fluids"⁴¹ kan gälla också för *Oceanen*. Slatterys och Laws analyser visar hur den mänskliga kroppens genomsläpplighet påverkar sociala relationer. Detta är också ett viktigt tema i *Oceanen*, där Rousseaus skamkänslor får effekter på hur han förhåller sig till sin omgivning. Men romanen som hydrologisk patografi visar också hur kroppen relateras till miljön.

Eftersom vattenmassor i Neimanis förståelse är en figuration kan det relateras till begreppet *figura* – en retorisk teknik där en händelse tolkas som en uppfyllelse av en tidigare händelse.⁴² Om "bodies of water" är en figuration i distinktion mot en metafor så kan Rousseaus dysfunktionella vattenmassa också sägas peka framåt mot en framtid där dessa kretslopp av vatten skadats. Rousseaus urinretention blir på så vis en figuration av klimatkrisen. Den hydrologiska sjukdomsberättelsen understryker därmed människan som beroende av, som Neimanis uttrycker det, "a particular set of planetary assemblages" och vår sårbarhet inför dessa.⁴³ I *Oceanen* tolkas Rousseaus medicinska problem med miktering inte bara i termer av relationen till andra människor och sociala känslor som skam, utan också relationen till miljön och det planetära, och genom situeringen av Rousseau som en vattenmassa i en hydroallmänning synliggörs att de planetära vattenmassorna också är "sjuka". Östersjön är till exempel

precis som Rousseau en vattenmassa med ett högre inflöde av söt-vatten från floder kombinerat med ett lågt utflöde ut i Nordsjön.⁴⁴ De miljömässiga problem med förorening och döda zoner som råder i Östersjön har därmed en parallell i Rousseaus beskrivning av sitt ”stillastående vatten” som leder till ”förruttelse”. (122)

Den porösa kroppen

Den metaforiska och metonymiska kopplingen mellan Rousseau och vattnet har även en materiell motsvarighet i kroppens ständiga ”läckage”. (153) Förutom att hans kropp jämförs och placeras sida vid sida med sjön är den också rent materiellt i förbindelse med världen på ett sätt som Rousseau själv inte helt kan styra över. Gestaltningen av oförmågan att styra över vattnet utmanar tanken om kroppens åtskillnad från omvärlden och framställer den i stället som porös, vilket är en central tanke i Neimanis förståelse av människan som vattenmassa.⁴⁵

Denna flödesbaserade kroppslighet kan samtidigt sättas i ett historiskt perspektiv. Enligt idéhistorikern Annelie Drakman har idén om en autonom kropp som är åtskild från omvärlden historiska rötter, där kroppen en gång ansågs vara genomsläpplig men vid en historisk punkt ”slöt sig och blev fast”, som hon uttrycker det.⁴⁶ Drakman argumenterar i sin avhandling för att det under 1800-talet skedde ett medicinhistoriskt skifte i synen på kroppen. Under tidig-modern tid hade medicinen dominerats av ”flödeshanterande” behandlingar. Detta innebar att behandlingar inbegrep sådant som åderlåtning och urindrivning. Man såg kroppen helt enkelt som ett flöde av vätskor där läkare som Drakman skriver ”strävade efter ett tillstånd av jämnt flödande.” Men under 1800-talet kom kroppen att ”sluta sig och bli fast”, och man började applicera ”gränsskyddande” behandlingar i stället.⁴⁷ Medicinen övergick till att se kroppen som autonom som skulle skyddas från inkommande vätskor och från att förlora vätskor. En del av upplysningsprojektets framhållande av den autonoma individen ledsagades med andra ord av en motsvarande autonomisering av den medicinska kroppen. Den här dynamiken fångas hos hydrofeministiska forskare som Stacy Alaimo, som framhållit kroppens genomsläpplighet som en kritik mot idén om det autonoma

kartesiska subjektet.⁴⁸ Den hydrologiska patografin fångar just de här frågorna om upplevelsen av att det autonoma jaget löses upp eller drabbas av friktion och inordnas i planetära kretslopp. Sem-Sandbergs skildring av Rousseaus problematiska förhållande till vatten är samtidigt en kritik av den självständiga och autonoma människan.

Sem-Sandbergs beskrivning av Rousseaus sjukdomstillstånd i termer av en vattenmassa med ett avstannat flöde är på många sätt kongenial med en generell förståelse av kroppen utifrån flödeshantering som Drakman menar präglade medicinen fram till mitten av 1800-talet. Berättaren beskriver som vi sett Rousseaus tillstånd som ett stillastående vatten. Och Rousseau längtar efter att ”få [sitt] uppdämda vatten att flöda”. (104) Tröttheten och, underförstått, hela Rousseaus sjukdomstillstånd som inte bara begränsas till de fysiska smärtorna han upplever i samband med oförmågan att urinera, uppkommer för att flödet är stoppat. Rousseau beskriver de vätskedrivande behandlingar han utstått men som inte fungerat. Varken ”att äta nässlor eller dricka mjölkvassla”, ”*varma bad och diuretika*” eller ”*åderlåtning*” har fungerat.⁴⁹ (122, 121) Det enda som fungerar är de katetrar han använder. I alla avseenden är Rousseaus problem att ett av de grundläggande vätskeflödena i kroppen inte fungerar, och detta problem synliggör den mänskliga kroppens genomsläpplighet.

Atmosfäriskt vatten

Rousseau är inte bara sammankopplad med planetära vattenmassor i form av sjön, utan också med den omgivande atmosfären i form av återkommande regn och dimma. Regn och dimma är särskilt kopplade till begreppet atmosfär etymologiskt, eftersom dess första led, *atmós*, är ordet för ånga. Sarah Nuttall menar att vi bör tänka på kraftiga regn ”in terms of ‘oceans of rain’ rather than channels of water; of a rain terrain that is ocean-like”.⁵⁰ Som Nuttalls beskrivning av häftiga regn som en havslik terräng påminner om kan en regnfylld atmosfär i någon mån ses som en vattenmassa. Förutom att Rousseau relateras till miljön genom jämförelsen med sjön sker detsamma genom gestaltningen av vädret som påfallande ofta är regnigt. Tidigt i romanen sitter han till exempel vid fönstret och lyssnar på regnet: ”Som

en djup, slät skål fylls landskapet långsamt till brädden av regn. Han sitter vid fönstret med lyktan, hör hur dropparna piskar och slår mot tusentals blad och grenar i mörkret.” (21) En liknande gestaltning återkommer längre fram i romanen, när ett stort regnoväder beskrivs som att ”stora ridåer fäll[s] ner över landskapet” och han ”hör hur det smattrar och slår mot trädens löv och grenar, mot tak och fönsterluckor: en hel orkester inuti vindstiltjen.” (193–194) Beskrivningen betonar det allomfattande hos regnet så att hela landskapet fylls av vatten på ett sätt som gör att vattnet mer framstår som en terräng, för att återknyta till Nuttall, än en ström.

Regn är med andra ord det mest återkommande och mest betonade vädret i romanen, och atmosfären gestaltas påfallande ofta förutom regnig som dimmig eller kvav. På många sätt är gestaltningen av Rousseaus tillvaro i det regniga vädret lik hur författare i allmänhet har medierat mellan karaktärens känslotillstånd och den omgivande atmosfären.⁵¹ Jayne Elizabeth Lewis har exempelvis argumenterat för att Daniel Defoe i *Robinson Crusoe* (1719) ägnar sig åt ett slags ”atmography”, där jaget och upplevelsen av världen kontinuerligt konstrueras i relation till återgivandet av vädret.⁵² Men hos Sem-Sandberg uppstår en betydande diskrepans mellan atmosfären och tillvaron. Berättaren återger hur Rousseau tidigare i sitt liv gjort en vandring upp till den berömda botanikern Abraham Gagnebin för att visa denne sitt herbarium när han överraskas av ett kraftigt regn. Även här knyts vattnet samman med sjukdom, dock inte urinretentionen, eftersom han när han väl kom fram var han ”utmattad och febrig och fick gå till sängs”. (97) Regnet får dock inte bara Rousseau att bli sjuk, utan när han kommer fram är också ”[d]et herbarium han haft med sig för att visa mästaren [...] halvt upplöst av väta och obrukbart.” (97) Regnet, som ”[fortsatte] att falla med biblisk envetenhet” visar sig dock vara upplyftande för honom, eftersom han, när herbariet ”regna[t] bort”, lämnade kvar det hos Gagnebin och kände det då som en ”befrielse”, som att han fick ”andas frisk luft igen.” (100). Regnet blir en aktualisering i atmosfären av det som är hans högsta önskan: att ”få hans uppdämda vatten att flöda”. (104) På så sätt går det också att läsa den framträdande regniga atmosfären som en aspekt av den hydrologiska patografin.

Människans sårbara relation till vatten står också i centrum för

en tidigare roman av Sem-Sandberg som också kan läsas som en vattenroman, *Stormen* (2016). I denna roman som utspelar sig på en norsk ö misstänker man att dricksvattnet, som alltid tagits från ”sjön i mitten av ön”, har blivit förorenat.⁵³ Det kommer fram att hela öns hydrologiska kretslopp förorenats av flygbränsle och därmed hamnar romanens ständiga regnatmosfär i ett annat ljus. Johannes, Andreas fosterfar, misstror till och med ”regnvattnet” och pratar om alla på ön som ”fått cancer bara de senaste åren”.⁵⁴ Romanens vattenlandskap, som utgör en omslutande atmosfär, blir därför hotfullt, rentav potentiellt cancerframkallande.

Steve Mentz menar att Shakespeare särskilt i sina maritima pjäser positionerar sötvatten som ”a human bulwark against salt threats”.⁵⁵ I gestaltningen av Rousseaus kropp samt sötvattensjön som sjuka och av havet som en utopisk dröm gör Sem-Sandberg närmast tvärtom. Såväl Rousseaus förhållande till sitt kroppsliga vatten som själva sjön han befinner sig på beskrivs i termer av sjukdom, samtidigt som den förlösande metaforiken koncentreras till ”Oceanen”, det vill säga havet.

Den metaforiska översvämningen

Betydelsen av titeln, ”Oceanen”, blir svårbegriplig nästan hela romanen igenom. Men mot slutet presenterar Sem-Sandberg en nyckel, då berättaren beskriver en dröm, och i anslutning till det reflekterar över en målning av en fransk målare. Det är målningen *L'Hiver ou Le Déluge* av 1600-talsmålaren Nicolas Poussin, samma målning som återfinns på romanens omslag, och den avbildar syndafloden, den stora bibliska översvämningen. Målningen beundrades av den verkliga Rousseau, och blev till en inspirationskälla för senare målare som målat dramatiska scener till sjöss, såsom Turner och Vernet.⁵⁶

Översvämningar har fått en ökad relevans i klimatkrisen och har kommit att bli ett av de vanligast förekommande sätten att gestalta denna litterärt.⁵⁷ I *Oceanen* förekommer ingen konkret översvämning men romanen är fylld av översvämningssmetaforik. Rousseau drömer som vi sett inledningsvis att han drunknar i sin egen urin. Vattnet runt om ön höjs dessutom gradvis år för år. Slutet präglas av denna metaforik dels genom att Christophe, pojken som följer efter Rous-

seau, nästan drunknar i sjön, dels genom ett kraftigt regn som följs av ett dödfött barn. Före detta regnoväder drömmer Rousseau på nytt om att drunkna i en översvämning. I drömmen, som citerades i artikelns inledning, ”börjar vattnet i Oceanen att stiga igen”, och översvämningen i Poussins målning realiseras. (231) Rousseau drömmer inte bara att han drunknar, han drömmer att sjön stiger och rinner ut i havet och för honom med ut. Han drömmer med andra ord om de planetära vattnens förening. Det stycke som citerades i inledningen associerar även vattnet med intimitet. Sjön lyfter dem och för dem bortom möjligheten till mänskliga relationer, ”bortom famnar eller rop”. (231) Dubbeltydigheten i ordet ”famnar”, som både betyder omfamning och mått för havets djup, förstärker idén om en vattenlik kroppslighet.

Efter drömmen om översvämningen vaknar Rousseau till ett verkligt regnoväder, där ”regnet [står] som en massiv kropp av köld” och detta regnoväder slutar med att hans värds fru föder ett dött barn. (232) Detta barn som visar sig dött mitt i allt regn och översvämningssmetaforik utgör således en kontrast till den vanliga uppfattningen om vatten som livgivande.⁵⁸ Regnet som romanen igenom figurerat som atmosfär får därmed plötsligt en berättarteknisk funktion när det utgör del av den övergripande översvämningstematiken. På så sätt kulminerar vattnets långsamma ackumulering i en singulär händelse, i ”*ecstatic time* intensified into a signal, overwhelming, riveting, and devastating event”.⁵⁹ Så pendlar människans sårbara relation till vatten i romanen mellan det vardagliga och det existentiella.

Slutsatser

I *Oceanen* gestaltas människans sårbara relation till vatten genom sjukdomsberättelsen. Vattnet gestaltas också i flera avseenden som vad Oppermann kallar ”storied water”, som narrativt material med egen agens. Förutom att Rousseau själv inte kan kontrollera sin egen kropps vatten, framställs såväl regnet som sjöns vatten i viss mån som en materia med agens. Genom att ställa Rousseau i förbindelse med sjön och atmosfären har artikeln aktualiserat människans materiella oskiljaktighet från planetära vattenmassor. Jag har föreslagit begrep-

pet hydrologisk patografi för berättelser om sjukdom med vatten i centrum, och argumenterat för att *Oceanen* kan läsas som en sådan.

I artikeln har begreppet hydrologisk patografi begränsats till Sem-Sandbergs roman som enda exempel. Framgent har det dock potential att fånga ett antal berättelser som kretsar kring vatten och sjukdom. Ett exempel är att Herakleitos enligt den antika grekiska biografen Diogenes Laertios led och dog av ödem, eller vattenretention.⁶⁰ Ett samtida exempel å andra sidan är Abraham Vergheses roman *The Covenant of Water* (2023) som kretsar kring flera generationers problem med lepra (spetälska) och hur det tolkas som ett problem som kretsar runt vatten. Men litteraturhistorien är full av exempel på sjukdomsberättelser som kunde organiseras utifrån deras koppling till vatten. Kolera, som är en sjukdom som sprids genom vatten, skildras i såväl Thomas Manns *Döden i Venedig* (1912) som i Gabriel García Márquez *Kärlek i kolerans tid* (1985). Inkluderingen av dessa verk skulle förvisso behöva vidga definitionen av patografi från biografiska och självbiografiska skildringar av sjukdom. Den nämnda sjukdomen ödem som Herakleitos led av har därtill skildrats i flera verk, som Arden Hegele och Richard Gooding visat på var sitt håll.⁶¹ Dessa – exempelvis Wordsworths dikt *The Excursion*, som är fokus för Hegeles artikel, eller Fieldings *The Journal of a Voyage to Lisbon* som är fokus för Goodings – kunde organiseras tillsammans runt begreppet hydrologisk patografi. Patografi kan emellertid också inkludera psykisk hälsa och begreppet kunde därför också inkludera berättelser som kopplar psykisk ohälsa till vatten.⁶²

Enligt Jeffrey Cohen och Lowell Duckert kan elementen vara en inspirationskälla eftersom de betonar hur saker hänger ihop genom att kombineras med andra saker. Elementens kombineringsförmåga existerar både på en mänsklig skala och pekar bort mot det mer-än-mänskliga.⁶³ En aspekt av den hydrologiska patografen är således att den synliggör graden till vilken sjukdom aktualiserar relationen mellan människokroppen och det mer-än-mänskliga. Först när den hydrologiska kroppen inte fungerar synliggörs dess sammankoppling till den hydrologiska allmänningen på samma sätt som kroppens funktioner ofta synliggörs först när de slutar fungera på grund av sjukdom och skador. Gestaltningen av Rousseaus problematiska förhållande till sin kropps vatten synliggör med andra ord män-

niskans "watery embodiment", med Neimanis uttryck.⁶⁴ Lowell Duckert menar att vatten (specifikt regn) i dess oförutsägbarhet och förmåga att sammanlänka saker kan hjälpa oss att föreställa oss nya sätt att vara i världen.⁶⁵ Analysen av *Oceanen* utifrån ett sjukdomsperspektiv påminner om att sätt att vara med vatten i världen även kan vara präglad av svårighet och friktion. Inkludering av det medicinska perspektivet är med andra ord nödvändigt när det kommer till att utveckla "better ways of living with water", som Neimanis uttrycker det.⁶⁶

Eftersom *Oceanen* gestaltar Rousseau som en porös kropp som är sammankopplad med miljön har patografin även funktionen att den riktar fokus mot hälsan hos mer-än-mänskliga vattenmassor. Romanens övergripande tematik där vatten står i centrum för såväl kroppsliga besvär som drömmar om förlösning har tydliga kopplingar till klimatkrisens förändring av människors relation till vatten. Som Steve Mentz har påpekat präglas relationen mellan människan och planetära vattenmassor allt mer av sårbarhet.⁶⁷ Forskare inom blå ekokritik har argumenterat för att berättelser med vatten i centrum kan fungera som sätt att föreställa sig en framtid som allt mer präglas av ett osäkert förhållande till vatten.⁶⁸ Ett sådant osäkert förhållande till vatten, där det är allt mer förorenat, där havsnivån höjs och där perioder av torka kan avlösas av okontrollerbara kaskader av regn, kan läsas in i gestaltningen av vatten i *Oceanen*. Översvämningen beskrivs i drömmens form som en höjning av sjön, och Rousseaus urinretention gestaltas som en process som pendlar mellan oförmåga och oavsiktlighet. Det relaterar också till problemet att den mänskliga erfarenhetsvärlden och klimatkrisen verkar på olika skalor.⁶⁹ Gestaltningen av Rousseaus urinretention blir ett sätt att skala ner vårt sårbara förhållande till det hydrologiska kretsloppet till den konkreta erfarenhetssfären. Rousseau skildras som en person som tvingas leva med vatten i form av ett problem, och gestaltningen av hans relation till vatten blir därmed en figuration av människans predikament i Antropocen.

Noter

- 1 Steve Sem-Sandberg, *Oceanen* (Stockholm: Bonniers, 2022), 231. Hänvisningar till romanen görs härnäst med sidnummer inom parentes.
- 2 Serpil Oppermann, *Blue Humanities: Storied Waterscapes in the Anthropocene* (Cambridge: Cambridge University Press, 2023), 40; Se också Isabel Hofmeyr, Charne Lavery, Sarah Nuttall red., *Reading for Water: Materiality and Method* (New York: Routledge, 2024).
- 3 Steve Mentz, *An Introduction to the Blue Humanities* (New York: Routledge, 2024), 2.
- 4 Astrida Neimanis, *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology* (London: Bloomsbury Academic, 2017).
- 5 Dokumentärromanen har en lång tradition i svensk litteratur, med författare som P.O. Enquist och Birgitta Stenberg. Se Anna Jungstrand, *Det dokumentära och litteraturen* (Malmö: Ellerströms, 2020).
- 6 Robert Eaglestone, *The Broken Voice: Reading Post-Holocaust Literature* (Oxford: Oxford University Press, 2017); Unni Langås analyserar romanen *Stormen* (2016) utifrån teorier om "postmemory" och "perpetratorfiction". Unni Langås, "Hva kan arves? Om skyld, vold og seksualitet i to nordiske krigsminneromaner", i *Scandinavistica Vilnensis* vol. 17 (2024: 3), 405–422; Catrine Brödjé, "Steve Sem-Sandbergs *Theres* – En annan berättelse om Ulrike Meinhof", *Nor-Lit-conference* (2007), 1–7.
- 7 Se t.ex Gavin de Beer, "Jean-Jacques Rousseau: Botanist", i *Annals of Science* vol. 10 (1954: 3), 216, 221–222. Se också Cécilia Abele, "Rousseau on the Île Saint-Pierre: Realism as Circumscription", i *Romantic Review* vol. 113 (2022: 2) 199–221.
- 8 Helena Fagertun "Kritik: Att omfamna ett vattenfall", *Ord&Bild* (2021). Exofiktion har också blivit föremål för en kritisk artikel av Annabel L. Kim, "Exofiction as Autofiction: Contemporary French Fiction's Identity Crisis", i *New Literary History* vol. 55 (2024: 2), 175–194.
- 9 Sarah Nuttall, "Pluvial Time/Wet Form", i *New Literary History* vol. 51 (2020: 2), 456.
- 10 Per Wirtén fokuserade på Sem-Sandbergs "enastående förmåga att framkalla den tryckande känslan av att vara inlåst av fientliga omständigheter och egna tillkortakommanden". Per Wirtén, "Rousseau har stora problem med att pissa", *Expressen*, 2022-09-13. Amelie Björck menade att det finns ett "närmast ockult" sätt som Sem-Sandberg med sitt språk "skulle kunna förvandla vilket stoff som helst till skimrande guld", och att han med romanen fortsätter att söka sig till "historiens besvärliga människor". Amelie Björck, "Sem-Sandbergs språk kan förvandla allt till guld", *Aftonbladet*, 2022-09-13. Houssin Vennberg Sninate var inne på samma spår med språket, som han menar "utforskar och utvidgar gränserna för vad som idag går att skriva." Houssin Vennberg Sninate, "Oceanen. Rousseau som sorgfylld hycklare", *Svenska Dagbladet*, 2022-09-15. Den fick i viss mån också kritik för att vara spretig. Mattias Berg menade att läsaren stundtals "tappar fotfästet" på grund av avsaknaden av tydlig narrativ struktur. Mattias Berg, "Recension: 'Oceanen' av Steve Sem-Sandberg", *Sveriges Radio*, 2022-09-13.
- 11 Jens Christian Brandt, "Recension: Oceanen av Steve Sem-Sandberg", *Tidningen*

- Vi, 2022-09-13.
- 12 Victor Malm, "Steve Sem-Sandberg skriver oerhört snyggt om en plågad mans verklighet", *Dagens Nyheter*, 2022-09-12; Mats O. Svensson, "Je suis Rousseau", *Vagant*, 2022-09-13.
 - 13 Vladimir Jankovic, *Reading the Skies: A Cultural History of English Weather, 1650-1820* (Chicago: The University of Chicago Press, 2001); Ellen F. Arnold, *Water in World History* (New York: Routledge, 2024); Ewa Macura-Nnamdi, Tomasz Sikora red., *Water: Crises, Critiques, Imaginaries* (London: Routledge, 2025); Jamie F. Linton, *What is Water: The History of a Modern Abstraction* (Vancouver: UBC Press, 2010); David Clarke, *Water and Art: A Cross-Cultural Study of Water as Subject and Medium in Modern and Contemporary Artistic Practice* (London: Reaktion, 2010).
 - 14 Malin Löf Nyqvist, *Hundraårsflöden. Översvämningsskildringar i svensk samtidsprosa* (diss.) (Umeå: Umeå universitet, 2023); Johanna Lindbo, "Med bråddjupt vatten under huden. Hydrologiska kroppar och femininitet i svenskspråkig prosa från Trotzig till Lee", i *Sammlaren* vol. 142 (2021), 133-160; Jenny Jarlsdotter Wikström, *Materiella vändningar. Läsningar av Parland, Lispector, Berg och Byggmästar* (diss.) (Umeå: Umeå universitet, 2020); Åsa Nilsson Skåve, "Katastrofer vid vatten. Maktstrukturer och tidslager i två svenska Norrlandsromaner", i *Tidskrift för Litteraturvetenskap* vol. 49 (2019: 1), 51-59; AnnaCarin Billing, "Water as Motif, Metaphor, and Matter in Kerstin Ekman's novel *The Spring*", i Karin M Danielsson et al. red., *Doing Ecocriticism: Local Beginnings, Global Echoes* (London: Cambridge Scholars Publishing, 2019). Ellen Frödin skriver också mycket om vatten i sin avhandling *Sakernas sammanhang. Om ting, människor och materiella relationer hos Henry Parland, James Joyce och Virginia Woolf* (diss.) (Malmö: Ellerströms, 2022).
 - 15 Justine Pizzo, "Atmospheric Exceptionalism in 'Jane Eyre': Charlotte Brontë's Weather Wisdom", i *PMLA* vol. 131 (2016: 1), 84-100; Eve Kosofsky Sedgwick, Jonathan Goldberg red., *The Weather in Proust* (Durham, NC.: Duke University Press, 2012).
 - 16 *Glänta: Vädret* vol. 25 (2025:2).
 - 17 Till exempel Elin Käck, "Träd och trä. Materialitet och diffraktion i Eva Ströms poesi", i *Tidskrift för Litteraturvetenskap* vol. 54 (2025: 3-4), 147-165; Erin M. Fehskens, "'The Rain Coming Down in Drenching curtains': Reading for the Pluvial in the Climate Change Fiction of Chang-Rae Lee and Jane Rawson", i *Green Letters* vol. 26 (2022:4), 351-366.
 - 18 Jeffrey T. Nealon, "RealFeel: Banality, Fatality, and Meaning in Kenneth Goldsmith's *The Weather*", i *Critical Inquiry* vol. 40 (2013: 1).
 - 19 Stefan Helmreich, "Nature/Culture/Seawater", *American Anthropologist* vol. 113 (2011: 1), 132.
 - 20 Cecilia Chen, Janine Macleod, Astrida Neimanis red., *Thinking with Water: An Exploration of the Relationship Between Water's Cultural Meanings and Urgent Ecological Issues* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2013); Philip Steinberg, Kimberley Peters, "Wet Ontologies, Fluid Spaces: Giving Depth to Volume through Oceanic Thinking", *Environment and Planning D: Society and Space* vol. 33 (2015: 2), 247-264.
 - 21 Elin Käck, "Elemental Poetics: Shores, Seascapes, and Erosion in H.D.'s Early Poetry", *ISLE: Interdisciplinary Studies in Literature and Environment* vol. 31 (2024: 2), 442.

- 22 Neimanis, *Bodies of Water*, 64.
- 23 Serenella Iovino, Serpil Oppermann, "Introduction: Stories Come to Matter", i Serenella Iovino, Serpil Oppermann red., *Material Ecocriticism* (Bloomington och Indianapolis: Indiana University Press, 2014).
- 24 Neimanis, *Bodies of Water*, 5.
- 25 Lindbo, "Med bråddjupt vatten under huden", 137.
- 26 Lindbo, "Med bråddjupt vatten under huden", 153.
- 27 Stacy Alaimo, *Bodily Natures: Science, Environment, And the Material Self* (Bloomington: Indiana University Press, 2010).
- 28 Neimanis, *Bodies of Water*, 16.
- 29 Se t.ex. Sally Gaw, Kevin V. Thomas, Thomas H. Hutchinson, "Sources, impacts and trends of pharmaceuticals in the marine and coastal environment", *Phil. Trans. R. Soc. B* vol. 369 (2014: 1656), 1-11; Se också Stacy Alaimos diskussion av plast och transkorporalitet i havet. Stacy Alaimo, *Exposed: Environmental Politics and Pleasures in Posthuman Times* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2016), 127-141.
- 30 Katarina Bernhardsson, *Litterära besvär. Skildringar av sjukdom i samtida svensk prosa* (diss.) (Lund: Ellerströms, 2010), 32.
- 31 Se t.ex. David Boyd Hayock, Sally Archer red., *Health and Medicine at Sea, 1700-1900* (Woodbridge: Boydell & Brewer, 2009); Katherine Foxhall, *Health, Medicine, and the Sea: Australian Voyages c. 1815-1860* (Manchester: Manchester University Press, 2012); Nick W. Verouden, Frans J. Meiman, "Water, health and the body: the tide, undercurrent and surge of meanings", *Water History* vol. 2 (2010), 19-33; Roy Porter red., *The Medical History of Waters and Spas* (London: Wellcome Institute for the History of Medicine, 1990).
- 32 Malm, "Steve Sem-Sandberg skriver oerhört snyggt om en plågad mans verklighet".
- 33 Carolyn Korsmeyer, *Savoring Disgust: The Foul and the Fair in Aesthetics* (Oxford: Oxford University Press, 2011).
- 34 För detta motiv, se Linda Nesby, Ingri Løkholt Ramberg, Nora Simonhjell red., *I skyggen av sykdom. Skandinaviske pårørendefortellinger i vår tid* (Oslo: Scandinavian Academic Press, 2024).
- 35 Björn Billing, *Utsikt från en bergstopp. Jean-Jacques Rousseau och naturen* (Malmö: Ellerströms, 2017), 170.
- 36 Billing, *Utsikt från en bergstopp*, 172.
- 37 Mentz, *An Introduction to the Blue Humanities*, 2.
- 38 Denis Patrick Slattery, *The Wounded Body: Remembering the Markings of Flesh* (Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2000), 87.
- 39 Slattery, *The Wounded Body*, 87.
- 40 Jules David Law, *The Social Life of Fluids: Blood, Milk, and Water in the Victorian Novel* (Ithaca: Cornell University Press, 2010), 46.
- 41 Law, *The Social Life of Fluids*, 27.
- 42 Erich Auerbach, "Figura", i Erich Auerbach, James I. Porter red., *Time, History, and Literature: Selected Essays of Erich Auerbach*, Jane O. Newman övers. (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2014); James I. Porter, "Disfigurations: Erich Auerbach's Theory of *Figura*", *Critical Inquiry* vol. 44 (2017: 1), 80-113.
- 43 Neimanis, *Bodies of Water*, 5.
- 44 Karoline Kabel et al., "Impact of climate change on the Baltic Sea ecosystem over the past 1,000 years", *Nature Climate Change* vol. 2 (2012), 871-874.

- 45 Neimanis, *Bodies of Water*, 35.
- 46 Anneli Drakman, *När kroppen slöt sig och blev fast. Varför åderlätning, miasma-teori och klimatmedicin övergavs vid 1800-talets mitt* (diss.) (Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2018).
- 47 Drakman, *När kroppen slöt sig och blev fast*, 49–51.
- 48 Alaimo, *Bodily Natures*.
- 49 Se också Maurice Cranston, *The Solitary Self: Jean-Jacques Rousseau in Exile and Adversity* (Chicago: The University of Chicago Press, 1997), 54, där Cranston beskriver den "note sur la maladie" som Sem-Sandberg skriver om och från vilka några av uttrycken är citat.
- 50 Nuttall, "Pluvial Time/Wet Form", 455.
- 51 Se t.ex. Jesse Oak Taylor, *The Sky of Our Manufacture: The London Fog in British Fiction from Dickens to Woolf* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2016), 69.
- 52 Jayne Elizabeth Lewis, *Air's Appearance: Literary Atmosphere in British Fiction 1660–1794* (Chicago och London: The University of Chicago Press, 2012), 97, 106–107.
- 53 Steve Sem-Sandberg, *Stormen* (Stockholm: Bonniers, 2016), 54.
- 54 Sem-Sandberg, *Stormen*, 233.
- 55 Steve Mentz, "Shakespeare and the Blue Humanities", *SEL Studies in English Literature 1500–1900* vol. 59 (2019: 2), 388.
- 56 Richard Verdi, "Poussin's 'Deluge': The Aftermath", *The Burlington Magazine* vol. 123 (1981: 940), 388–401.
- 57 Ursula Kluwick, "The global deluge: floods, diluvian imagery, and aquatic language in Amitav Ghosh's *The Hungry Tide* and *Gun Island*", *Green Letters*, vol. 24 (2020: 1), 64–78.
- 58 Lindbo, "Med bråddjupt vatten under huden", 134.
- 59 Nuttall, "Pluvial Time/Wet Form", 457.
- 60 Denna sjukdom har ibland tolkats som en biografisk förklaring till hans uppfattning om att eld är det ädla elementet, medan vatten är det låga, och att själen måste renas från vatten genom eld. Statusen kring detta är omtvistad, och många menar att idén att han dog av vattenretention snarare tvärtom uppstod som en påhittad och ironisk kommentar till hans lära om vatten och eld. Se Janet Fairweather, "The Death of Heraclitus", *Greek, Roman and Byzantine Studies* vol. 14 (1973: 3), 235.
- 61 Arden Hegele, "Wordsworth's Dropsy: Flux and Figure in *The Excursion*", *Romanticism* vol. 24 (2018: 1), 36–52; Richard Gooding, "'A Complication of Disorders': Bodily Health, Masculinity, and the Discourse of Gout and Dropsy in Henry Fielding's *The Journal of a Voyage to Lisbon*", *Literature and Medicine* vol. 26 (2007: 2), 386–407.
- 62 Se t.ex. Ian D. Copestake, *Madness and the Sea: A Literary History* (Cham: Palgrave Macmillan, 2026).
- 63 Jeffrey Cohen, Lowell Duckert red., *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2015).
- 64 Neimanis, *Bodies of Water*, 67.
- 65 Lowell Duckert, "When it Rains", i *Material Ecocriticism*, 120.
- 66 Neimanis, *Bodies of Water*, 21.
- 67 Mentz, *An Introduction to the Blue Humanities*, 133.
- 68 Se t.ex. Søren Frank, *A Poetic History of the Oceans: Literature and Maritime*

Modernity (Leiden: Brill, 2022), 362–382.

- 69 See t.ex. Andrea Ballesterio, "Casual Planetarities: Choreographies, Resonance, and the Geologic Presence of People and Aquifers", *Environmental Humanities* vol. 15 (2023: 3), 266–283.